

ГЛАС ЦРНОГОРЦА

НЕДЈЕЉНИ ЛИСТ ЗА ПОЛИТИКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

БРОЈ 19.

НА ЦЕТИЊУ, У ПОНЕЂЕЉНИК 19. МАЈА (31. СВИЂА) 1875.

ГОДИНА III. (V.)

„ГЛАС ЦРНОГОРЦА“ излази једна пут недељно. Ствара се за ЦРНУ ГОРУ и АУСТРО-УГАРСКУ год. н. 9; по год. 3; четврт год. н. 1. 50. н. За СРБИЈУ год. н. 7; по г. н. 3. 50.; четврт н. 1. 75. н. За све друге земље год. н. 9. по год. н. 4.; четврт год. н. 2. За остале влада се за ред 5 новчаних. Предмети и све издужење имају се администрацији, а дописи уреднику на Цетиње.

ПОЛОЖАЈ ЈЕВРОПЕ.

Последњом изјавом из Берлина свијет је био наведен да вјерује у неизбјижност новог рата међу Немачком и Француском. Појота цара руског ратјерала је међутим обилазак у којима су прости гледоци дипломатско игре провадили већ страховите гласове, што су ипак Јевропу тужбе окренути. Рат је, каже се, одложено. Је ли био рат на прагу и је ли доста одлажено, то питање ипак неувалује важност стана ствари у Јевропи, из којег је ова опасна ситуација наступила и које и задаће на сваки начин остаје извор ратних опасности. Неизбјижан је нови рат немачко-француски, на наступно он послје годану или пет година дана, свакојак ће стајати у свези са данашњим појављем. За то је свакојак важно и нужно знати све, што се износи о — како се данас узјерава — рату, којег је Бизмарк хтјео, а цар Александар осујетио. „Пољтика“ узјерава, и то по објављенима из дипломатских кругова, да је Бизмарк доста био спреман за рат са Француском и само, да је чекао привољу од Русије. Поради тога имао је генерал Мантајел иша у Петроград, да докаже цару како је Немачка присиљена ратовати с Француском и да понуди Русији одитету на истоку. По међутим немачко пољство у Петрограду достави берлинској влади, да је цар одлучио противан томе рату и да је не могуће склонити га зан. За то Мантајел остаје дома, а владик берлински изјави изјаве, да су неосновани гласови о путу Мантајелову у Петроград.

Два дана пред ишјети био је и француски посланик у цара руског. Представио је цару опасност политичког положаја и све што је француска влада дознала о намери Немачке, т. ј. да у Јуни мјесцу зарати. У исто вријеме узјеравао је цара да француска само мир хоће. И цар му је обећао мир.

Непрође много, па немачка владина штабна опет устаде на Француску и Белгију, а сама влада похита са набавком крупних топова, а у Берлину бјеше спрењено већ 12,000 земљовида Француске, да се војсци подјеле, јер се Бизмарк надао склонити цара руског за рат. Француска влада и то с успјехом опет поради за мир не само у Петрограду него и у Лондону, гдје је немачки посланик већ био додјао доказивањем о француском наоружању и о нужди рата. Међутим дође 2. Априла гроф Шувалов руски посланик код енглеског двора, у Берлину, и изјави Бизмарку, да Русија под никаквог услов неће рат. Бизмарк је на то одмах испустио своју ратну трубу, и кад је сам цар Александар био у Берлину, и Бизмарк је изаша пред њега као пријатељ мира, према је, кажу, Горчаков у њиховој конферанси опазно, да је Бизмарку врло мучно било представљати мирољубивога.

Био ток овјех догађаја каква му драго, свакојак је изјавио: да је Немачка хтјела рат с Француском, јер пошто је уверена, да он предстоји, радија је сад, док још Француска није подуно спрењена; да је тај рат за сад одложено, и да је то дјело Русије. То је чин врло великог значаја. Он показује Немачку неизбјиж-

ју, него ју је свијет научно гледати од последњег рата, а истиче Русију на висину, на којој још никада није била и с које заповједа расположењем Јевропе.

Без савезољеза Русије Немачка не може ратити. То се сад показало. А што је Русија још за данас противна рату, то не потиче ни из љубави према миру, ни из жеље, да њезни „пријатељ“ Немачка, неби одржала побједу, него због добро прорачуњених сопствених интереса. А кад Русија недопушта Немачкој ратити данас, кад би нови и јачи пораз Француске захтјеве њезни данашњи положај сувише величине и постојаности, и ако неби то ишло у прилог човјечности, напретка и слободе јевропских држава и народа, хоће ли Русија допустити тај рат послје две године, када буде наоружана Француске поднуво готово? То питање добиће онда са свијем други вид и значај: прво што ће Француска онда бити према Немачкој једнака снага, те се тијем и положај Русије према објема нијемца, и друго, што тијем може настати питање о ближем одношају, на којег и савезу Русије и Француске. Могућност тога лежи у изјесности, да је неприродно данашње пријатељство немачко-руско, и да Русији не може годити ни данашња велика Немачка, а још силнија да се никако не може сложити с њезинијем тежњама. За то из свега, и ако се може вјеровати, да је за сад опасност рата одложено, излази, да ипак у блиском времену предстоји рат, и то већег значаја и ширег простора него што је могао бити овај Бизмарков.

НОВА ЂЕРМАНИЈА И ЊЕНА ТРАЈАШНОСТ.

Велики народ немачки дошао је до чудновате фазе свога друштвеног и државног живота. Промисли му је велике значајности за културни разитак човјечанства. Напредне државе, многобројне индустријске вароши утврдила су се у слободама и у усавршењу индустрије у корист свога напретка и на углед цијелог човјечанства. Многобројни универзитети што су поједино државице подизале развијали су науку и вјештину. Они су били расадник стручности у свима грањима наука за сву Јевропу. Краљевни њихови занемали су се науком, оснивали су музеје, подизали паметне вјештине; једног ријечи Ђерманија је била у највећем језу свога цијетала до пруских ратова са Аустријом и Француском, али је од тада окренуло коло других путем. Површни посматрач рекао би да су ти ратови узаниски Ђерманију до културнате точке нене величине, и да је тек тада постигла своју праву мету. Напротив све је другачје. Јединство Њемца данас ствара силну централизацију. Пређашње напредне државице прогутане су у огромну Њемачку. Индустријске вароши почну одавати. Њих гута нова пријестоница. Берлин на рачу опаданја свију вароши у Њемачкој расте, увеличава се, украшава се и свјера да постане нови Вајксон деветнаестог вијека. Напредни универзитети почну такође опадати. Стручне снаге привуке Берлин својим огромним платама. Берлин дакле прогута и уму снагу немачких универзитета. Та прождљивост нове царске пријестонице онака је за цијелу Ђерманију; јер она постоје сионијем са цијелом државом. Неће проћи дуго па ће Берлин говорити, Њемачка или Берлин то је све једно као што је то негда Париз изгова-

рвао. Централизација је прва државна болест која подрива основу неке трајашности. Римска империја кад је најјача изгледала била је најближа својој пропаст. Немачка централизација доијече јој другу судбу него што свијет мисли. Она ствара два противника, једног у свјеташности а другог изван државе. Централизација ствара бирократију. Бирократија јерархију; а јерархија незадовољство у народу, опозиције, побуне па и сам преврат. Унутрашња централизација с пољем суревљивост других сусједних народа. Сусједни народи не могу равнодушно како се друга до ње држава претвара у војнички логор као да је оно доба Атилино или Наполеоново кад се рађало и живило за рат, а се доба „мира и рада“. И за то нема ништа страшије за сусједа од управне и војничке централизације. Централизација Њемачко пак у толико је обласија што немачки народ броји близу педесет милиона и то у срцу Јевропе. Та огромна маса народа окружена је са свију страна образованим народима па је стијешњена у тежњама за освојењем и отмицањем земља других народа наравно с тога што су сви околни народи велики и јаки. Што је пруској испало за руком да заузме Бизанс и Лотрингију највише има да благодари историјским правили која је од данашњих времена на то полагала и чекала удасну прилику да поврати што је негда њено било.

Унутрашње фракције сложиле се са изваншњим супарницима па ће садшност која најје клал ни једном свјесном Њемцу нити којим од сусједних народа, измијенити се. Међутим оваква садшност Њемачке у цијелим тријеме докле трају личности које су је оваком начиниле. Усиолене на самосталност појединих немачких државица неће никад нестати; слободно кретање слободно развоје грађанско у тим државицама данас је стијешњено у рукама једног човјека. Тај човјек — Бизмарк — дијели је као владистињу а не као право немачком народу.

Кад се све то ускупа здружи против данашњег стања државе и кад се још додду Марксвоци и Ласаловци и друге социјалистичке чете, завста трајашност највишег стања неће бити дуга.

„СРБИЈА И ЦРНА ГОРА“.

(Продужење).

Писац проводи дивнују кроз цијелу прошлост српског народа од оног времена кад су се одвојили од Словена и заузели земље у којима и данас живе, па до данас. Иже Словени по његову мишљењу долази од ријечи слава или Слово ријеч као што и сви виши писци терде, али не узлази у објашњење ни једног ни другог појма. Сваки народ има синољубља и прецијелнијавиј самог себе, по томе могло би се мислити да је Словене високо умност побудила да себе прозову славина. Али по коме мишљењу то име словенско приде ће долазити од ријечи „Слова“ (ријеч) него од ријечи слава. Словени као пастирски народ живио је на просторима равнинама источне Јевропе. У добу пастирског кад се неса сталне куће нити баштине већ се из године у годину прелазити и лута за pašом, у том добу није живјела идеја о народности. Мале групе Словене поимајући се из мјеста у мјесто свуда су находиле исти језик који су и оне говориле, с тога нијесу ни земље да има која која се у језику разликује од њих нити да још неко живи на земља осим њих. Огромни просторет земљишта и расутог по њему нарочито у оно доба кад трговине није било, кад саобраћаја није било и кад није било ни кичије мисли, сметало је идеји о јединству, тада су Словени живјели без да знају како се зову. У том стању могли се само знати по брствина а

kad su se nastavili do huda. Ideja narodnosti pak ponuda je onda kad su stupili prvi put s narodima koji su drugacije govorili od Slovena. Oni su po svojoj prirodi vrlo došli i germanizirani slavenski u dodir pa se nijesu razumjeli s nama, oni su ih nasledili kao ljudi izvan od kojih su čuli neke glasove koji su im izgledali bez smisla. Srazmjerujući te glasove sa svojim govorom vidili su da oni imaju "Slova" riječih na su morali sebe priznati tak imenom Sloveni. Po tome skloniji sam misliti da ime Slovenija potječe iz riječi "Slovo" a ne iz riječi "Slava". Međutim ovo su pitanja o kojim se može mnogo govoriti ali ipak nemaju velike izučne vrijednosti.

— Kratki nacrt o srpskoj staroj državi sa svim je povrhom, s toga hu prijeći na pisčev nacrt nacrti turckog gospodarstva nad srpskim zemljama. Kad su Turci prvi put zapadali srpskim carstvom držali su se pravila što im koran propisuje: "Rijeci nevjernike dokle god ne sagru vat pod jarug i neke ne plate zrac". U prvi mah mi zvalo da je sudan kudno kneza Lazara da mu vlati zrac na mu nebe darati u gospodstvo i zemlje. Vuk Branković jedini se nacno lozu velikana srpskih da svijetuje kizu da nestupa s Turcima u odsudnu bitku nego da pristane za vrijeme na predlog Sultana Murata dok se Srbi ne iskupe sa sviju krajeva da zajedno odbiju navalu turcku. Knez Lazara nije htjeo poslušati Vuka. Njemu je teško bilo baniti nemaliku krunu pod nogama turckim. Za to ga je narod posvetio i proslavio sa svima junackim njegovim jednodimljenicima, a Vuka prokleo kao izdajicu domovine.

Poslije pada stare srpske države na Kosovu bilo je imne pokušaja da se nađe dobar saveznik protivu turckih napada. Đorđe Branković trudio se je zadovoliti Mađare za saveznika. Ali kad je došao u Ugarsku pitao je Hujadija prijeteći mu je predložio savez: šta bi ti učinio od srpske crkve kad bi ti bio pobjednik. On mu je na to odgovorio: svuda bi utemeljavao vjeru katoličku i priznavao Rima. To je odbilo Brankovića da stupi u dalje pregovore s Mađarima. On je poslije otišao i pitao isto tako Sultana, koji mu je odgovorio: ja bih pred svake davnije nacno crkvu, kako bi svak bio slobodan vola da mu klanati vola da hu se krstiti". Tih se dokazuje veća tolerancija turcka u prvih vremena njihova zavojevanja nego da katoličkih Hrišćana na zapadu. Međutim Turci su trpili hrišćansku vjeru dok im je to u račun išlo. Prvi krajst petnaestoga vijeka patrijarški čin prijeteći na patrijarhe grčke u Carigradu. Tih sajam porta dobije jace uzlani i na samu crkvu. Grčki patrijarh i vladake postanu prvi saveznici protivu srpske crkve i narodnosti. Tako nestane tolerancije, a nastane gašnje i mučenje naroda našeg. Vladake i kadije zajedno su kuzili zracne, desetke carine i sve nametke. Više svećenstvo zaparjotsko postade policija turcka. Sve se združilo protivu jednih Srba i ovi ostajahu sami. Bagdadski ferhan prihvacivao Turci i na Srbe; ovi nijesu sijeli positi vlatne kake su Turci posili, koje nijesu sijeli jahati; oruđe ni je zabranjeno bilo nositi, kuće visoke nijesu sijeli zdati jedinom rijeđu Srba postane raja u Turcin gospodar od života i od imana njihova. Srbija je izala u najtežiu mukama njegovu stradala samo jednog druga, izala svoju vjeru koja mu je čuvala savjest, svijest i narodnost. Junacki prirogorski skuđalici su se oko svojih vladika oko manastira i crkava te su odrazili svoju nezavisnost ne samo crkve nego i države. Srbi u Bosni, Srbija, Hercegovina i Staroj Srbiji ne odražali ni jedno na drugo ali su ih manastiri vlati bili, njesta sastanka, njesta tugovana i vesela, njesta dogovora i razgovora. Oni su bili adučni delci. U njima se razvijala zastava za oslobodjenje. Oni su bili skriva blaga srpskog. He bi se cijesno pjevale, he bi se tucalo čulo da nije bilo manastira i narodnih skuđova oko njih, zar bi Turci dopustilo narodu da se skuđva na drugim mjestima osim oko njih. Ali se narod oko njih sa zebom i krijom skuđavo. Uzrok što su se isgurili Srbi u Bosni veli Ranke u tome je što neha dosta manastira oko kojih bi se narod skuđavo, delio jedinstvom vjere jedinstvom narodnosti svoje. Pisani više daje važnosti vjere nego narodnih pjesama u odrazu narodnosti srpske u zemljama što je Turcin zavojeđao. Pojeđaja narodna naziv je pravog duha narodnog. Ona je ogledalo osjeđaja, žela, karak-

tera, suđenja narodnog o prošlosti i budućnosti ljudskoj. Narod koji ima svijest o sebi, koji se sjeća svoje prošlosti, koji zna da je negda bio "veliki", taj narod ne može propasti za kratko vrijeme. Za proslav naroda treba deliti niz vijekova i osobiti kulturni udaci da bude obrasci s pozornice svijetske. Po tome dokle ulogu pojeđaja u pokretu života našeg narodovana uzređuje među prvih faktorima. Adučni pokret, pokušaji pobuna u Bosni, Hercegovini i Srbiji izšli su iz uzora što je naroda pojeđaja uzročila. Dokle po koje mišljenju vjera u porod vlati staviti narodnu pojeđaju našu u svima faktorima narodnog života; jer narod, kao naš, koji ima toliko pojeđaja duha ne može spasti do sitni davnih potrebnica veđ cilja na nešto uzvišenije i trajnije a to je svijestnost o sebi i o odražaju svoje narodnosti.

(Nastavlja se).

Д О П И С И.

Из БЕШКОЊА. 8. Маја. — Писао сам вам толико пута о јату и неколико пошто, што подносимо од стране новине турске, све дође пријеме, да вам могу јавити и за један необичан порак нестжих Турца. А то је, прошле дана у Скадру на позору и на позори дан објесили два чувена Турчина Рустана Шејковића и брата ња Јусепа због њиховог крвогачиства, што починили у Подгорици над Црногорцима. Нијесу се томе Турци никада надели и док су ти двојица и остали осуђеници, њихови другови у скадарској тавници лежали, Турци јавно и на сваком мјесту говорашу: неће њима ништа бити, пуштаће њих све, кад се још Турци за Коурина вјешта. На за то и јесу сада узасно убавени сви Турци по Зети а Подгорица завиди се у прио. Небисте могли вјеровати колико их је поравно ово догађај. Објешени бјеху два најбоља Турчина у Зету, до Турци не жале толико њих, колко је теško им те понижење. За то они овако говоре сада: "добрише крајетски дани, да се браћа Турци за Влахе вјештају, ниш се цар у Стегход покаурно".

Чујемо оваж, да је дошао ферман од цара да се још тројица од нестжих подгоричких зликоваца објесе, и да ће их вјешати, а остале су већ одатрпани у заточење онај исти дан, кад су ому двојицу објесили. Незнам хоће ли се то објешити, али и да не буде све једно је, и да објешити још објесе, више Турко не може убити, него их је убиле смрт оне двојице.

БЕРИ, 6. Маја. — Давас је прослављен ден са, ода Николаја као празник, на који се окупио народ из све Зете при храму св. великомученика Ђорђеја. И овога пута као и сваке друге године, био је пуно народа из Подгорице, Зете и објашњених црногорских мјеста Носија, службе народ је запео коло и пјевање братски и одушевљено. Ваљда смо ту и неколико Турака из Подгорице, који су дошли, да виде шта Хришћани ту раде, ма су се тобоже пријатељски с нама вјештали, сјећети и о славу разговарали. Говор дође и о ономе казну, што код својих брава погуби и о једноме Подгоричанину који је олет ноћу прије три дана убави. Приј је на мјесту остао мртв, а други је још жив, и он говори, да не зна, ко га је убав. По један Турчин говораше нам ту, да су Подгорици убави сабојцу. Таква глас невјерство Турци ширати. А ми знамо по чисто, да Црногорци нијесу то учинили, него је то овако било. Договорици се Турци и то биш на Чардак Јуса Мучена, подстрекавани невјерством од жене Јусове, да прво убавио које се догоди, баце на Црногорце, а ако било потреба, да нађу за паре војска из наше границе, који ће кикота свражаша Турчина убити, на онда да дигну тужбу на Црногорце, како их бију, неби да тајем начином ослободили оне Турце у скадарској тавници. То нам је глупа хитра и политика турcka, ма ми то не покаже, јер двојицу Подгоричана због онога поклољ објешине.

Догађај овој невјерица да њих породије Турке био гроз из ведра неба. Кад их погледасте, изгледају вам чудно, нешто поукло и жалосно. Судити и његова влада криљка су их, него ли нама. А уз то има већ и за њих, не само за рају, терета, које на влада набеће. Тако је дошао заповјед владети по Кастратица и Хотина,

да се купи хрвач, који народ неће давати. Због тога се јако узбудио и послуж је своје заступнике у Цариград. Том Николају Кастрата и Чум Мулу из Хотина. Овијех дана било је и окршаја између народа и владка и било је више мртвјех.

Из ЗЕТЕ, 8. Маја. — Од како се грозни невољници поклољ у Подгорици и Зети учинило, о тога дана народ је на ново под несносни турци јарај подво, грешни гдице невоље које се у Турској трпати могу.

Страшно невоље и невадне жртве које раздани Турци починио тако узасно наш народ, застрашило, да је влат који Зећани на невадне у Подгорицу за ове седлај месецни ишао, и кад га је дуга невоља притрала, обери је најзаstraшенјим начино. Није доста што је дослеи наш народ невољено мучен, него и свла влата т. ј. Селим бег маралај војнички у Подгорици по наредби излао је строгу заповјед да сви Зећани с ову страну Мораче; Толоча, Кокоти, Мокшића, Допа и Горња Горница доноси и днени и ноћи нијесак на Пријену стипију he се почела турcka фортификациј, he ни стотине кола зетски куку подмораше, јер личу влатаје: ивиц Влахе док се кола сложе, а вољко ти се год пута сложе, влата да их напредаци, док год коласта троје и т. д. и због своје сигурности Селим бег је дао пријед да he се свакоме влатити (на дан 100 пара 25 пољ динне награде!) на влате чега he се обогати, мучећи сиротињу по Зети, да који је град узето три рала влате на којему he се простору радити. Остали села зетска као Голубовици, Махала и други носити he на фортицу безбаштно грече и слак, тигле и друге потребе.

Сви Турци имају од некога времена, да подосе велике терете, као и раја, због чега и постају све незадовољнији, али бист, кад год их се даде пришка, хоће да покажу, да је још њихова влата. Тако ово сада дошла је наредба од мушира, да варош Подгорици изакоји и поднесе влату своје потребе, не да их она искуди, него тек да нас заварала. И у наредби тој изриком се каже да се састави један одбор у којем мора бити седлај Турци и пет Срба. Пошто се у Подгорици саставио таван одбор, исти је најавно жалу, да се граде неколики путови, востони и т. д. То су Турци предлажали и Срби усвојили, јер је доста потребно. По напошљеду предлажу Срби, да се воли влата, да им одобри грађење прије на дашо извадно мјесту у вароши јерим је сајоника црква и малт и далеко изван вароши. Турци не хтједоше никакво пристати, говоре: то нама не треба, то је само за нас. Јесте да је тако, али влата позива и Турке и Србе, да изјаве своје жеље, ни по томе и до својој прилици ујесико је захтевале Срби. Кад Турци никако ни то не хтједоше пристати, онда Срби истапу на одбора и нехтједоше потписати ни турско предлого и влато је рад одбора остао безуспјешан.

Још да вам напошљеду јавим, да су Турци забранили и у Подгорици и у Зети свакоме и самој бјени носити пригорске влате. Јудости! Као да је воља дубав и тежна и Црној Гори у влатома, а не у срцу и вриш!

НЕТИЊЕ, 19. Маја. — Наша земљедјелска школа на Дашинцуграду отворена је 13. о. ј. свечаним начиним. У 10 сати био је службовање, а по томе у школи водобосвентева у прикључиву сањих ученика, мјесне власти и многи грађанства. Г. др Радаја, управитељ земљедјелске школе, разложи је у своје дијелом говору важност ове школе и користи које морају од не наставити за ишту отаџбину. Присутна одлазани су се са одушевљеним ускудицима "Живко живи!", који је похвали, да пружи народу и ово кољно средство — школу земљедјелску — за унапређење изроднога благостања. Школа је ова повјерена способнијем и предвидјех рукама, а особити труд и воља к науци иницијох владина већ је осјеђасана. За то се можемо надати и очекивати најбоље успјехе. Морало још споменути, да је народ са особитом љубављу дочекао отворање ове земљедјелске школе и да су се учесници прво роду и у знатном броју пријављивали. За први тецај ограничен је број на 20 ученика.

— Ваворје, који је П. В. цар руски даровао П. С. нашем кнезу дошло је у прошлосту суботу испод Котора морем и Бојаном на Рајењу. П. С. наш кнез са нашљедничкој и братљиво

— Ишло је у прошлу сриједу на Рајску и шетао се вапором до Вира. Рајска је вапорна рла сјајна и скупоцјена, као што му је цијели сасав красан и споран за велику браћу. У четвртак у исто повратио се Њ. Сјетљост на Цетиње.

— Због слабости швајцског надзорника г. Шп. Коначића, управа просвјетног одјела одредила је и именовала за основнашког прегледног основних школа у унутрашњости четворну учитеља главних школа.

У своје вријеме изјестићемо о стању нацијех школа у овој години.

— Г. др. Сигрид Капер из Прага, познати зналац и преводилец највијех народних прјесама на чешки и немачки језик, дошао је на Цетиње у прошлу понедељак. Као што смо већ јавили г. Капер ради већ од наше година историју Прије Горе. Вријеме, које ће међу нама пробањати, највише је прикупљању грађе, која му још недостаје.

— Промла субота осмунгла нам је се стрипном краљевном и кино. Грм ударио је у једну кућу. На ведаку срећу у кући није никога било, а свакој кући иду у штећу ишито.

— Из Скадра нам јављају, да су тамо двојица највијих краља због подгорачког похода, које је суд на суд осудило, објешени, и то Рустем Шериф и синовац Јуса Мучина. О томе говори и данашња допис из Зете.

ИЗ СУДНИЦЕ.

(Продужење.)

— Испит Саво Велишпа —

Патер из села Стрпене година 24 занимањем зевлардица.

Предсједник: У понедељак 7. Октобра прошле 1874 г. кад је она погибља Пригорца били у Подгорици, можеш ли се оженити ће си био и шта си радио?

Оптужени: Шо дан сам падничко Петру Божићу на његовој кући у вољу до Зете.

П. Како се зове мјесто где је та кућа?

О. То мјесто зове се Сретња.

П. Која је био то посаб што си Петру чинио?

О. Шужбали смо руметив.

П. Је ли и Петар с тобом тога дана шужбао руметив?

О. Јест, био је водан с нама.

П. Је ли још ко тога дана помагао Петру шужбати руметив осиа тебе?

О. Помагао му је и Новица Гадов.

П. До ког доба дана сте радили на тој нацији?

О. Радили смо до блану захода сунчева.

П. Ђе је кућа Петра Божића?

О. Кућа му је код воје на Стрпону али су нам ту колиба за замицу.

П. Како се зове то мјесто где је колиба?

О. То мјесто зове се Влашка Драча.

П. Ђе стајаш Петар с породицом тога дана кад сте му радили?

О. Он стајашо ту у Влашкој Драчи.

П. Будући сте цмо дан радили на нацији ко пак је дивно објед?

О. Донијело нам га је дјетице Петрово јер је његова жена отишла била у Подгорицу.

П. Зашто је Петрова жена тога дана ишла у Подгорицу?

О. Одгнала је један товар дрва да прода.

П. Ко је још с њом био?

О. Биле су још дивје жене.

П. У које доба дана су се вратиле и јесу ли се заједно вратиле?

О. Све три су се вратиле заједно око вечерце.

П. Јесу ли што доверале на ковина из Подгорице?

О. Нијесу ништа но су их довеле празне до Дедова Шуме и ту их оставиле да пасу.

П. Одкуд сте ви то дознали да су жене оставиле коње код Дедова Шуме.

О. То воде се пиди брод ђе су се превезле преко Зете близу је мана.

П. Ђе је Дедова Шума?

О. Дедова Шума је преко Зете у турској граници.

П. То мјесто што га зовете Дедова Шума је ли далеко од Зете?

О. Није но баш на обали Зете.

П. Је ли која од турских кула близу тога мјеста?

О. Иша баш на мјесту што се зове Дедова Шума.

П. Ко стоји у тој кући?

О. Ту стоје Турски војници.

П. Кад су се ваше жене вратиле из Подгорице зашто нијесу превеле коње него су их оставиле преко Зете?

О. Оне су их оставиле тамо да пасу.

П. Зар се нијесте бојали да ће ваши коњи повратити ције вине или амаде?

О. Туђијен нема ни пшца на амаде, већ су направиле и драче.

П. Јесте ли коње и прије остављали тамо да пасу или је било то први пут?

О. Ми их остављали кад кад иша нијесу од пресе код куће.

П. Кад тако често остављате ваше коње преко Зете да пасу, да ли тако завођају и а како завођају да ли преноћују?

О. Како кад, негда завођају и преноће и негда не.

П. Јесу ли ваши коњи то ноћи тако завођали и јесу ли преноћили?

О. Знавоћли јесу али нијесу преноћили но смо их превели на нашу страну.

П. Јесте ли их превели прије или послје вечере?

О. То ноћи нијесмо ни вечерали.

П. Шта се то тако велико догодило да сте могли заборавити на вечеру?

О. Тога дана догодило се оно крвопролиће у Подгорици. Ми пошто превали дан одосмо мало раније да вечерало код Петрова колибе, јер сам ја хтјео да идем на Стрпону код куће. Кад дођосмо код колибе и мало сједосмо да се одморимо док вечера буде готова, зачусмо туташ од пушка од Подгорице. Ми као војничари кад смо на пар на лагасмо пушке и потрчасмо напријед да видимо шта је. Ми се удаљисмо и дођосмо на брдо кад погледамо к Горници нађосмо два од пушка и одна погледамо да је нека поћера; јер да су стајали неби се онако тргало, и ни у једнај сватовима толико пушка не пуца. Али смо најбоље мислили да се нешто мало догодило за то што су пушке изцале у крак кад Турци посте овај пост њихоз — рпказан — и кад Турци ни Хришћани не свију да пуцају из пушка.

П. Препадосте ли се да није турска војска кренула на Приу Гору.

О. Ми се нијесмо од Турака никад ни бојали, али то нијесмо ни повисили јер Турци сад не свију на нас за то што сад имамо доста остратуша и топова.

П. Кад се нијесте бојали од Турака зашто заште пушке прије но што сте знали шта је?

О. Ми смо пограничари на свагда стојимо на опрезу јер се кадда држино на пушку на никуд без нас и не идемо.

П. Куд одосте с тога брда?

О. Баш кад замјерасмо низ горичко поље, кудијен пуцахо пушке и кад краг ухвати сварну труба на Дукљу на збор; а ми потрчасмо тамо.

П. Која је од нас тројице отишао тамо а који се вратио назад?

О. Како да се враћамо кад нас труба зове, већ смо сви тако отишли.

(Наставиће се.)

ПИСМА ИЗ ЊЕМАЧКЕ.

Вилхелм — 1870.

(Продужење X. писма.)

Овој парк као да нема ниђе краја. На коју год страну пођемо, видимо шужиту, дивадиће, дивјеће, језеро и по њима лабудове. Корак наше заустави једна дугачка стаклена зграда: и кров и зидови са стране од стакла су. Ишли смо поред ње и гледали смо кроз прозоре унутра свакојако највише вајерског биле и цијеће. Највише на једна мало отворена врата. Разумије се да сме стази. Улазак на та врата прљав је и празнија лопчица у којима се цијеће његовало, запрељен. То су врата на која вртари уносе воду, земљу и друго што им треба. „Антрон“ рекох ја, „антрон“ одговори мој другар, и прекорачиско преко судова, за тла преко њених колница и колника, и обретосмо се у прекрасној стакленој башти. На све стране стазице водиле су кроз паразитичне биљке које расту у топ-

јеле стопе нека празна мјеста; све стабљике до стабљике, корјен до корјена. На више мјеста ишли смо вртаре. Они нас учтиво поздраве, па даље раде своје послове. Задржали смо иша погледо при једној цијеви које из једне објешено котарице стрмоглав расте; цијевт му је лајен, жућкаст, веснат, и не можете рећи да није од воска лачице. Гледати смо лајен африканског палме. Оне су високе. Због њих је на томо мјесту стаклени кров овог малог лабиринта високо подигоут. Све што видимо све је из далеких предјела донешено. Свијела овдјен биљкама сва се угодност чини, али оне су опет несесне и кржљаве. Оне осјећају да су под туђим небом, оне осјећају да су затворене. Неознају суице свога лачица. Рука бантовина која на све угодности чини, вређа их. Шта им може нацијети њихову слободу и њихово отачаство, за којима вену, болују, туке. Лау у некажерија није да; то је његова која излучена на најдужа: трпи да му се пуца из пушке поред његових ушију, сваче кроз обруч као песно. Стаклена башта то је некажерија. Кавез за биље; свако расте овако како му вртар завођаје. Попоста палма, краљича жаркијех пустиња, удара оше врхом у своје стаклено небо; жалосно обра своје гране доље. Као да у казну, и она осјећа тугу за својом постојаношћу. Туга је много старија од религије. Њу осјећа и животња и биле. То је један узрок више за правитољене. Животиње некају религије; то је један узрок њако да се међу собом не свађају и не кољу.

Како је загушљиво и врућина у овој стаменој башти. Разлику, ма и једна вирава кад их је сувше и кад се појемашу, испријати су. Изађемо на једна врата на другој страни. Ово су врата врло велика; већа су од свихој нацији врата, и сва друга врата које нијесу оловка, мања су од овихој врата. Ваздух на пољу пријатан је. Идемо непреставо к јуу. Велика граната дрва крају нас од суице. Снажног мешере, благ вјетрић као свилено појемашо брине мало наше од лакога зноја, и пререче тамо ако нашу косу; не треба му много труда за то. Јер, у обојнице мало иза косе на глави. Нова пререча која нам смета — али управо — к југу, појави се пред нама; то је једна велика палата. Прекрасне каменита кућо, ко те ту постави, ко те ту озла куда ми идемо; зашто пречин нацијем корацима да не могу право к југу ићи; мисли ти да смо ми пшце да можемо право тебе прелети. — Мало даље пред нама код једне леје, забавља се једна чојек растављајући врежице што су се завреле. Небих рекао да је вртар, руке су му бијеле. Може бити да је кувар, лице му је добро одрањено. На сваки начин безпослов је као и ми. Он се не осврну из нас; на се освртосмо на њега. „Ба ли нас провели кроз ову цалу?“ — Он се исправи, погледа нас испријати, а оскрјену се пријати, и долазећи нам ближе с пунијем рукама цијећа одговори: „зашто не“. — Проведе нас на њока споредна врата на горњи бој палате. Све је лијепо и врло богато нађештено. Уведе нас у једну велику салу са сивама. Ту смо се дуго задржали са гледањем. Иза пререстисје слика из италијанске и холандске школе. Кад смо се осврнули нач пратио бјеше озавно отишао; не задосмо му никакове напојнице. Мјесто њега видимо у луу салу једног другог чојек. Но дугачка униформисани халцима и по обријаним брковица познано га да је слуга. Он нас проведе још кроз дивје собе, а одатле одведе нас у крајње одјелене, одатле се с протора види Рајна. Она је била близу, могло би се до не добацити. Одатле сиђево низ једне велике ступе. Тој слуга најбратао нас је. При растуку рече нам; на нијесте познати онга господина што нас је допратио горе. „Најесмо“. Одговори ми ја. — „Ово је његова Сјетљост Херног“. — „Ба!“ рече мој другар и с тијем је изјавио цијеће своје зачуђење; и ја сам држало да и мени треба што год рећи, за то и ја реших: „Ба!“ — и одехо. Слуга је гледао за нама уживајући у мислима, како немо се ми кад будемо на само чудити и разговарати о томе знаменитом случају; но ми смо даље бугали. Можда је мој другар о томе што год мислио, јер послје је неколико корак изговори ове пакети достојне ријечи: у Њемачкој има болех коња него у Сардинији.

Кад смо изшли из парка, нађосмо се у једној лијепој вароши. Улице чисте и широке. Свијет врли на све стране. Не знамо како се, зове ова варош. Мога би запитати ове што среташо, они каља знају. Али што ће нам то да знамо. Ко-

liko хлада вароши у Америци и Азији има, којима име не знамо, па оне овет трају; па оне ништа о нама не знају па ми овет трајемо. Ишли смо к југу, успрмо на обалу, знамо да ни једне улазе нема поред Рајне, у којој неби било лије-пијех гостионица, и која у ово доба године неби улаз пуна странаца. Станемо. Заустан на један биљет глас, који долазаше из једне шумицом окоћене баште. То беше глас од луце тањира. „Антрон“ рекох ја, — „Антрон“ одговори мој другар, и саме ноге окретоше се на ту страну. На једном узвишеном мјесту на самој обали Рајне, у хладовини гранатих дрва, били су столони на-мјештени. У једном крају излажу остатајех сје-дамо је неколико Инглеза. Они су већ ручали, па се забављају укилини ћутњем. У другом крају сједили су тројица; по свој прилици били су Американци: један је на једној столици сједно, а другој ноге најчешће а трећу је дувао ру-кама, он је био без калута, врхуња му; други до него закњишан сједио је ножег астад. То је њихов обичај. У њским крајевима Америке, по-сље ручка донесе келнер и пред свакога госта мите па тањир по један комадић липова или ча-мова дрвета да му астад некаре, и они мјесто разговара узму та дрва и дјелкају.

Ми сједисмо по даље од њих. Изборемо нај-виши астад с тога да неби још ко могао доћи и поред нас сјести, и у наше разговоре мјешати се. Келнер одмах притичи и донесе нам француску кјрту од јела. То је већ комалимент за нас: по-знаје да смо странци; и на француском језику се еласки акцентом упита: шта заповједате за јело? мој другар одговори му: „супу и тако даље“. Келнер га погледа као да би желео знати, шта он разумије под тим и тако даље; али не добивши никаквога објашњења окрене се мека с истијех питањем; и ја му одговорих то исто. — Келнер оде. У дну баште одале се јело доноси разговарао се мало са гадарицом која је два три пут погледала на нас. По свој прилици савјетују се шта ће нам посље супе донјети. Они су били дубокопљени шта смо ми разумјевали под ти-јем и тако даље; и ја ми исто тако били дубокопљени. (Наставиће се).

К Њ И Ж Е В Н О С Т.

— Изшла је из штампне шеста свеска „СР-БАДИЈЕ“ са овим садржајем:

Текст: „Трпна спасени“, роман у три књиге од Јаше Игњатовића. (Друга књига продужење). — „Сирота Банаћанка“, од Ђуре Јакшића. (Про-дужење). — „Вјереница“, прта из народног жи-вота од Мина. (Свршетак). — „Манастири и цркве у Херцеговини“, написао Вук Врчевић. (Продужење). — „Нови српски сребрни новци“. — „Мика Анђело Буонароти. (Свршетак). — „Карловац“. — „Сережњски обер-баша“. — „Руска селачка кућа на свјетској изложби у Бечу“. — „Санке из Италије“. — „На Дунаву од Пасаве до Беча“. — „Библиографија“.

Сликe: „Карловац“. — „Сережњски обер-баша“. — „Руска селачка кућа на свјетској из-ложби у Бечу“. — „Мисрска сграда на свјетској изложби у Бечу“. — „Санке из Италије“. — „Улазак у плаву пенину на острву Капри“. — „Петрова црква у Рају“. — „Нови српски среб-рни новци“. — „На Дунаву од Пасаве до Беча“.

Свеске које су до сад изашле могу се још добити. Цијена је листу на годину 6. ф. а. вр. или 72 гроша чар., из по године 3 ф. или 36 гр. чар. Претрплату из Аустро-Угарске prima администрација „Србадије“, (Administration der „Srbadija“, Wien, III. Ungargasse nro 2.) а из Србије књижара Велимира Воложића. Претрплати-ци на по године добијају едмах превјугу „Уста-нав таковски г. 1815“ чим пошљу претплату за друго по године и 1 ф. или 12 гроша чар. за сланку.

РАЗЛИЧНОСТИ.

(Интересантна књига). Њеки пар-ришки финансијер залубио се био у једну пред-стављачицу, па јој к рођендану послао на дар једну лијепу везану књигу. На првој страни на-лазила се нота од пет сто франака; радосну пресвенећена представљачица прсариу лист, па

нађе још шљедених двадесет листова напу-њених једнаким садржајем. На питање њезина о-божаватеља, да ли јој погледа књига окида, одговори: „Одвине, нестрпљиво очекујем наста-вак и ријешење романа“. Финансијер разумио добро куда она шаба, послд јој шљедених дана сличну књигу с опсеском на последњем листу: „Ко-манц другог и последњег свеска“.

(Колико је до сад прешло руских у-нијата у православље). Руски црквени лист „Духовнија Беседа“ своди на шљедене број свих руских унијата, који су до сада преш-ли у православље: У сједленској губернији 87 парохија, са 62 свештеника и 93 хиљаде душа. У Љублинској губернији 147 парохија са 134 свештеника и 132,600 душа; у Суваљској и Локвинској губернији 9 парохија са 6 свештени-ка и 11,600 душа. Остају сваузда унијати, који нијесу до сада пожелали сјединити се с право-славном црквом: у Сједленској губернији 22 па-рохије, са 22 свештеника и 25 хиљада душа, и у Варшави једна парохија с једним свеште-ником и 2 хиљаде душа. Уклоњено се је у Га-лицкију из Љублинске губерније 6 а из Сједленске 9 свештеника. По овом прешлах до сада у пра-вославље инаде до 225,796 душа.

О Г Л А С.

Управитељство црногорског женског ништи-тута нахои за добро огласити некоје тачке из устава ништутата, да би се с њима могли упо-знати они родитељи и тутори, који би желели у овај завод најчешће своје девојчице, било то на сопствени трошак или на трошак самога ништутата.

I. Ништутат, његово покровитељство и ста-рателство.

§. 1. На Цетињу основан је ништутат за женску дјечу из Црне Горе и околних јој земља; и носи име: „Женски црногорски ништутат“.

§. 2. Овај ништутат стоји под највишим по-кровитељством Њезинога Императорскога Велич-ства царице руске Марије Александровне, као главне благодјетелке ништутата, и под непо-средним старатељством Њезине Свјетлости кне-гиње црногорске Милене.

II. О васпитаницама ништутата.

§. 7. Ништутат црногорски установљен је за 28 васпитаница, од којих се узима 18 ва-спитаница на трошак самога ништутата, а 10 у-зимају се на њихову власиту плаћу, по 200 форинта на годину за сваку, за потребиту оправу одјећу и обућу.

§. 9. Васпитанице пријају се не млађе од 9 година, и не старије од 12 година.

§. 10. Молбенице за пријавље васпитаница, шљу се на управитељу, која их поднаша одо-брења ради Њезиној Свјетлости кнегињи Милене.

§. 11. Двије сестре, (осим случаја да су сироте на које би се особити обзир ивно узети), не могу у један пут бити пријављене на трошак ништутата: но свако у растуру од двије године дана.

§. 12. Кад неби некојој од васпитаница биле писане крсте, (направне оспиде или бож-ње), онда при најпрвоме случају мора се она подвргнути таквоме писању.

§. 13. Одјећа свјех васпитаница живех у ништутату мора бити поједнака и истоветне боје; а имено: вуњени фуштани, класне јакти, и фуа такође вуњена, црне боје.

§. 14. При ступању, неплаћајуће васпи-танице добијају од ништутата: алине, обућу, и сваколик рувенину, што оне носе само док су у ништутату, а ношто се буду о празницима кућама својима разлазице, онда се обично у своју сопствену одјећу. Оне имају такође од ништутата: постеле и све остало, што је потребно да се у најбољему реду и чистоћи уздрже; а при том још имају храну, која мора бити пригото-влена савијем простијем начном, али да буде здрава и сочна.

V. Течај васпитања, и презила примана и одпуштања.

§. 15. Течај васпитања продужује се на 6

година и дијеи се на три одјељења: прво, друго, и треће названо практично одјељење; а свако одјељење продужује се на двије године.

§. 16. Да би могла васпитаница ући у прво одјељење, нише се да зна читати и писати срп-ски, да зна меке најпрве молитве, писане бро-јева (шифера) и бречење до стотина.

§. 17. У средњи течај се пријају се ва-спитанице у никаку случају.

§. 18. Пријавље и одпуштање васпитаница бива сваке двије године. Одпуст пак на школск-празнико (вакације) сљедује свршетком Јунија а пријавље у почетку Септембра.

§. 19. К родитељима и к своји одпуштају се васпитанице само два пута преко године, по-ице: од 23. Декебра до 7. Јануара; и на вакације, од Петровдане до нанога Госпођинадне.

Осим ових двају случајева, васпитанице од-пуштају се дома само у случају ваке ошаве болести њиховијех родитеља, или ради попра-вљења здравља само васпитанице.

§. 20. Течај другога одјељења у толико је завршен да васпитанице без особитијех способ-ности у науци, или које неби желеле науку на даље продужити; могу се пуштати на слободу по окончању другога одјељења. У трећем (прак-тичном) одјељењу оставају се пак најбоље ва-спитанице, и оне, које се спремају за знање у-читељства.

§. 21. Задње двије године, (течај практи-чнога одјељења), особито се посвећују подучава-њу васпитаница у галдинству, женском рукођељу надзору над дјецом и поредком под руководством управитеље и учитељства.

§. 22. Испити се полажу три пута: при ступању, при преласку из првога разреда у дру-ги, и при изласку из другога разреда.

VI. Предмети учења и поступаки при класификацијама.

§. 23. Предмети учења јесу: Закон божији; језица: српски, руски и француски; историја, географија, рачуница, црквено музичкио провање, свилодјелство и женско рукођеље, поице: кројење и шивење пртенине, аљина и свега оста-лога што је потребито у домаћему стању; раз-лична плетива, везови и шивење на машини.

§. 24. Васпитанице подучавају се такође у домаћему галдинству. На тај кооп налази се при ништутату башта и ограда, да би се цијељ галдинства лакше постигнути могла.

§. 25. Учитељке и учитељи стављају би-љешке из својијех дотичнијех предмета у школ-ски протокол течајем свакоднеке године: 5. — одлично; 4. — врло добро; 3. — добро; 2. — прилично; 1. — рђаво, и 0 — ништа. О вакаци-јима дју се оне биљешке васпитаницама на на-рочитијем листовима; а по свршетку свога шес-толетнога течаја, или двају прих одјељења, свака васпитаница добила свједочбу са потписом управитеље, учитељства и учитеља.

§. 26. Најбоље из васпитаница, у случају потребе и по увијаности управитеље, пријају се у помоћ учитељства, пошто би оне саме и њихови родитељи на то приводили.

Рок поимања дотичнијех молбеница траје најдаље до 29. Јунија т. г.

Моле се славна уредништва, особито галди-тинских часописа, да би овај оглаво у своје што-вине листове изволали прештампати.

Цетиње, 6. Маја 1875.

Надежда Пачевић,
управитељка.

Лист који није могао изаћи прошле већеље накнадниче.

Дописе о цареву борављењу у Боки, који су се због тога одоцњена у нас задржали, и које смо додне добили, не можемо више упо-требити.